

Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela v gimnazijskih programih

Izhodišča za prenovo obveznih
izbirnih vsebin

Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela v gimnazijskih programih Izhodišča za prenovo obveznih izbirnih vsebin

Izhodišča je pripravila posvetovalna skupina v sestavi:

dr. Branko Slivar, Zavod RS za šolstvo, koordinator skupine

Jasna Rojc, Zavod RS za šolstvo, članica (do 31. 8. 2022)

Saša Kregar, Zavod RS za šolstvo, članica

Gregor Deleja, Gimnazija Celje - Center, član

Mojca Lukšič, Gimnazija Novo mesto, članica

mag. Stane Berzelak, Šolski center Slovenj Gradec, Gimnazija, član

Boris Plut, Šolski center Novo mesto, Srednja elektro šola in tehniška gimnazija, član

Mirjam Bizjak, Gimnazija Franceta Prešerna Kranj, članica

Andrej Rutar, Srednja šola Venca Pilon Ajdovščina, član

Roman Vogrinc, Gimnazija Ledina, član

Kristina Bratina, Zavod RS za šolstvo (od 1. 9. 2022)

Jezikovni pregled: Mira Turk Škraba

Oblikovanje naslovnice: Art Design, d. o. o.

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Predstavniki: dr. Vinko Logaj

Spletna izdaja

Ljubljana, 2024

Objava na spletni strani <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Srednja-sola/Druge-oblike-vzgojno-izobrazevalnega-dela-v-gimnazijskih-programih-Izhodisca-za-prenovo-obveznih-izbirnih-vsebin.pdf>

Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje je določil Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela v gimnazijskih programih – Izhodišča za prenovo obveznih izbirnih vsebin na 237. seji dne 23. 5. 2024.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](https://www.cobiss.si/)-ID [200790531](https://www.cobiss.si/urn:nbn:si:zb:1-200790531)

ISBN 978-961-03-0858-4 (PDF)

KAZALO

I	POJASNILO IN UTEMELJITEV PRENOVE DRUGIH OBLIK VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA	4
II	OBVEZNE IZBIRNE VSEBINE (OIV)	8
III	POTREBE PO SPREMEMBAH OBVEZNIH IZBIRNIH VSEBIN V LUČI NACIONALNE STRATEGIJE RAZVOJA SLOVENIJE 2030 IN KLJUČNEGA DOKUMENTA OECD O KOMPETENCAH ZA 21. STOLETJE.	10
IV	PREDLOG IZHODIŠČ ZA PRENOVO DRUGIH OBLIK VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA V PREDMETNIKIH GIMNAZIJSKIH IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV.....	13
	STRUKTURA OBVEZNIH VSEBINSKIH SKLOPOV (OVS)	15
	STRUKTURA OBVEZNIH IZBIRNIH VSEBIN (OIV)	17
V	PRILOGA: PREDLAGANA STRUKTURA PREDMETNIKA GIMNAZIJSKEGA PROGRAMA.....	18

I Pojasnilo in utemeljitev prenove drugih oblik vzgojno-izobraževalnega dela

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje je na 203. seji dne 19. 12. 2019 določil Izhodišča za prenovo gimnazijskih izobraževalnih programov, v skladu s katerimi se je v posebni del predmetnikov vseh gimnazijskih programov na enoten način uvedla nova kategorija **druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela (v nadaljevanju tudi DOVID)**, v katero sta se umestila samostojna programska elementa: nov element **obvezni vsebinski sklop (v nadaljevanju tudi OVS) Aktivno državljanstvo** in **obvezne izbirne vsebine (v nadaljevanju tudi OIV)**. Umestitev vsebinskega sklopa Aktivno državljanstvo v gimnazijske programe je tako vsebinsko kot izvedbeno posegla na področje obveznih izbirnih vsebin, zato smo na Zavodu RS za šolstvo opisano rešitev zastavili tudi kot začetek urejanja področja obveznih izbirnih vsebin, kar nam je kasneje po sklepu Komisije za splošnoizobraževalne srednje šole naložil tudi Strokovni svet. Prenove obveznih izbirnih vsebin se torej nismo lotili le z vidika aktualizacije vsebin, temveč celostno: konceptualno, vsebinsko in izvedbeno.

Pri snovanju prenove smo upoštevali družbeno vlogo in tradicijo gimnazijskega izobraževanja, obenem pa tudi ključne družbene izzive časa, ki jih današnji splošnoizobraževalni programi obravnavajo segmentirano, v omejenem obsegu. **Za uspešno delovanje mladih v družbi prihodnosti so namreč nujni: informiranost (v povezavi z digitalnimi kompetencami), okoljska ozaveščenost in skrb za trajnostni razvoj (ki vključuje okoljski, gospodarski in družbeni vidik), skrb za duševno in telesno zdravje, sposobnost učinkovite komunikacije in sodelovanja ter aktivno sodelovanje v družbenih procesih.** Pri iskanju izvedbenih možnosti smo nadgradili rešitev, omenjeno v uvodnem odstavku, ki se je v gimnazijskih programih uveljavila z vsebinskim sklopom Aktivno državljanstvo in že obravnava eno od izpostavljenih področij, tako da omogoča opolnomočenje mladih z razumevanjem družbenih procesov in kompetencami za aktivno sodelovanje v družbi.

Največja vrednost obveznih izbirnih vsebin je po splošni oceni vsekakor priložnost, da **šole izvedbeni kurikulum, v pretežni meri osredinjen na pouk splošnoizobraževalnih predmetov, obogatijo s temami, aktualnimi v okolju, v katerem delujejo, v skladu z interesi dijakov in šole same.** Obenem pa, določene le z dokumentom *Obvezne izbirne vsebine*, v katerem so šolam dane vsebinske in izvedbene usmeritve, le deloma in zelo ohlapno obravnavajo zgoraj izpostavljena področja, tudi zaradi dejstva, da že od uveljavitve leta 1998 niso bile nikoli vsebinsko in izvedbeno evalvirane niti posodobljene.¹

S smernicami je šola zavezana k ponudbi in izvedbi obveznih izbirnih vsebin, ob tem pa **ni jasno postavljenih ciljev, predvsem pa ne standardov kakovosti izvedbe in – še zlasti – ne pričakovanega učinka (novih spoznanj, pridobljenih kompetenc ipd.) pri dijakih.** Zato dijak obvezne izbirne vsebine lahko opravi že s prisotnostjo na dogodku oz. dejavnosti. Zaradi nedorečenosti tudi ni jasna vloga učitelja, ki v praksi pri izvedbi obveznih izbirnih vsebin nastopa kot izvajalec, organizator ali le kot spremljevalec dijakov.

¹ Dokument je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje sprejel na 16. seji dne 18. 6. 1998.

V tem kontekstu smo na Zavodu RS za šolstvo pri snovanju dokumenta **Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela**, ki predstavlja celostno prenovu koncepta obveznih izbirnih vsebin in njegovo nadgradnjo, sledili naslednjim ciljem:

- upoštevati vlogo in pomen splošnega izobraževanja v sodobni družbi,
- upoštevati družbene izzive sodobnega časa in naglasiti ključna področja, pomembna za delovanje ljudi v družbi prihodnosti, ki jih gimnazijski programi v tem trenutku ne obravnavajo dovolj eksplicitno,
- slediti razvojnim strategijam Slovenije in EU,
- upoštevati novosti in mednarodne trende na področju vzgoje in izobraževanja,
- povečati kakovost gimnazijskih programov,
- ohraniti izvedbeno avtonomijo šol,
- uveljaviti izvedbene rešitve, s katerimi bi razrešili v okviru obveznih izbirnih vsebin nedorečene formalnosti (izvedbena, pravna in finančna vprašanja).

Da bi naglasili zgoraj navedena področja in v gimnazijskih programih postavili temelje za ustrezno vsebinsko in izvedbeno kakovost, obenem pa ohranili pozitivne vidike obveznih izbirnih vsebin, predlagamo, da se v kategorijo gimnazijskih predmetnikov *Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela* poleg sklopa Aktivno državljanstvo na enak način in v enakem obsegu kot samostojni vsebinski sklopi umestijo še druge vsebine, s katerimi šola lahko neposredno prispeva k sodobnemu času prilagojeni splošni izobrazbi in sledi strateškim usmeritvam države za doseganje kakovostnega življenja: trajnostni razvoj, skrb za (telesno in duševno) zdravje, razvijanje digitalnih kompetenc, medosebne in kulturne kompetence, kar so področja ključnih kompetenc za 21. stoletje. Poleg uveljavitve strateško pomembnih vsebin bi tako omogočili tudi večjo zastopanost sodobnih didaktičnih pristopov v gimnazijski praksi.

Vsebinske sklope bi določili z učnimi načrti. S tem bi zagotovili enak in primerljiv standard znanja ter kakovost izvedbe na vseh šolah. Obenem bi določili tudi potrebna znanja izvajalcev, s čimer bi neposredno vplivali na kakovost izvedbe pouka. To je za nacionalno pomembne vsebine nujno, saj samo s smernicami in priporočili tega ni mogoče doseči. Kot že velja za sklop Aktivno državljanstvo, tudi ostali vsebinski sklopi ne bi bili predmeti, saj so ti strogo monodisciplinarni, medtem ko bi bili obvezni vsebinski sklopi (po zgledu Aktivnega državljanstva) zastavljeni interdisciplinarno. Izvajali bi se na podlagi učnega načrta po načelih »odprtega pouka« in ne kot klasičen frontalni pouk, ki v gimnaziji še vedno prevladuje. Z vpeljavo učnega načrta kot podlage za obvezni vsebinski sklop uresničujemo tudi priporočila iz Bele knjige (2011) na področju procesnosti, preverjanja rezultatov, krepitev socialne angažiranosti dijakov in raziskovalnih nalog.

Učni načrti OVS bi torej bili zastavljeni interdisciplinarno, opirali bi se med drugim tudi na Izhodišča za prenovu učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji, ki kot enega izmed načel kurikularne prenove postavijo načelo vključevanja skupnih ciljev v posamezne učne načrte. V kurikularnem dokumentu *Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj* je skupina strokovnjakov zastavila pet ključnih kompetenčnih področij za uspešno delovanje v sodobnem svetu, pri čemer so izhajali iz različnih

relevantnih dokumentov.² Učni načrti bi podpirali fleksibilno izvedbo, aktivno vlogo dijakov, učenje iz izkušenj, pridobivanje različnih veščin ter razvijanje odnosa do aktualnih problemov v naravi in družbi. Učitelju bi puščali veliko mero vsebinske in izvedbene avtonomije. Znanje dijakov bi se ocenjevalo opisno, po zgledu ocenjevanja pri vsebinskem sklopu Aktivno državljanstvo.

Ker se področja, umeščena v obvezne vsebinske sklope, izločijo iz obveznih izbirnih vsebin, se tem sorazmerno zmanjša predvideni obseg ur. Obenem se **smernice za izvedbo obveznih izbirnih vsebin posodobijo ter prečistijo v delu organizacijskih in izvedbenih zahtev, tako da se šolam na tem področju zagotovijo večje možnosti aktualizacije in večja izvedbena avtonomija.**

Predlagani koncept drugih oblik vzgojno-izobraževalnega dela (DOVID), ki vključujejo samostojne obvezne vsebinske sklope (OVS) in obvezne izbirne vsebine (OIV), torej sledi naslednjim vodilom:

- Pouk pojmuje kot proces izvajanja različnih vzgojno-izobraževalnih aktivnosti za doseganje učnih ciljev (zato tudi ekskurzije, projektne tedne, tabore ipd. razumemo kot različne izvedbene oblike pouka).
- Učni načrt je dokument, ki omogoča sistematično, osredotočeno in racionalno premišljeno poučevanje in učenje ter enak oz. primerljiv standard znanja in ustrezno kakovost izvedbe na vseh šolah izvajalkah. Ni izključno vezan na predmet; lahko se ga pripravi tudi za druge vsebine, kadar za to obstajajo utemeljeni družbeni, sistemski, strokovni in/ali drugi podobni razlogi.
- Pobude za prenovo obstoječih OIV razumemo kot potrebo po konceptualni spremembi, ki sledi že uvedenim spremembam gimnazijskih programov, sprejetih leta 2020, in ne le kot manjše popravke obstoječih smernic posameznih vsebin znotraj OIV.
- Predlog koncepta DOVID dokončno ureja razdelek gimnazijskega predmetnika DOVID, tako da uvaja izvedbo treh OVS, poleg Aktivnega državljanstva še dveh od skupno petih OVS po izbiri šole.
- OVS obsegajo za sodobno splošno izobraževanje in družbo prihodnosti ključne vsebine, opredeljene v strateških dokumentih Slovenije in širše. Ob tem se v ožjem obsegu ohranjajo tudi obvezne izbirne vsebine, v okviru katerih se povečuje izvedbena avtonomija šole.
- Zaradi aktualnosti in univerzalnosti vsebin, zajetih v OVS, in splošnoizobraževalne narave gimnazijskih programov menimo, da jih je treba izvajati v vseh tipih gimnazijskih programov.
- Zaradi pomena vsebin, zajetih v OVS, lahko te izvajajo le ustrezno usposobljeni izvajalci – učitelji oz. strokovni delavci. Za kakovostno izvedbo je zato nujno potrebna sistemska ureditev z ustreznim vrednotenjem dela učiteljev.

² Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011, Evropski referenčni okvir za trajnostnost 2023, Okvir podjetnostne kompetence 2019, Okvir digitalnih kompetenc za državljane 2022, Evropski okvir za osebno in socialno ključno kompetenco ter kompetenco učenje učenja 2020, Strategija višjega strokovnega izobraževanja v RS za obdobje 2020–30, Strategija razvoja Slovenije 2030, Strategija vseživljenjskega učenja 2007, Akcijski načrt za digitalno izobraževanje (2021–2027), Unescov globalni akcijski program o izobraževanju za trajnostni razvoj 2016 (Global Action Programme on Education for Sustainable Development), Ključne kompetence za vse 2022 (Key competences for all, Policy design and implementation in European school education: final report).

Pri pripravi predloga je z Zavodom RS za šolstvo sodelovala posvetovalna skupina, v katero so bili vključeni ravnatelji vseh tipov gimnazij. O predlogu je bila na posvetu ravnateljev novembra 2020 izpeljana strokovna razprava v širšem krogu. Večjih nasprotovanj konceptu DOVID ni bilo; ravnatelji so izpostavili predvsem težave, ki izhajajo iz obstoječega, nikoli povsem dorečenega sistema obveznih izbirnih vsebin, ki šole pri njegovem udejanjanju postavlja pred izvedbene, finančne in pravne ovire (vprašanje plačila izvajalcev vsebin, kritje stroškov dijakov, odgovornost učiteljev med izvedbo vsebin, ki potekajo izven šole, ustreznost zunanjih izvajalcev vsebin idr.).

Predlog je bil z vključenimi sugestijami 25. 5. 2022 ponovno predstavljen ravnateljem splošnih in strokovnih gimnazij, ki so podporo predlogu posredovali v obliki zapisnika srečanja obeh gimnazijskih skupnosti. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport je 19. 12. 2022 dalo pozitivno mnenje k predlaganemu konceptu DOVID. Predlog je bil 19. 1. 2023 predstavljen Komisiji za srednje šole Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, katere so člani izrazili določene pomisleke glede izvedbe obveznih vsebinskih sklopov. Predlog DOVID je bil ponovno obravnavan na sestanku Skupnosti gimnazij 18. 10. 2023, na katerem so ravnatelji prav tako izrazili pomisleke glede izvedbene ravni DOVID. Posvetovalna skupina za prenovu obveznih izbirnih vsebin se je ponovno sestala 16. 11. 2023 in nekoliko prilagodila predlagano izvedbeno raven DOVID.

II Obvezne izbirne vsebine (OIV)

Obvezne izbirne vsebine opredeljuje 33. člen Zakona o gimnazijah. To so **dejavnosti, ki jih šola ponuja dijakom z veliko mero avtonomije, izvaja pa praviloma v strnjeni obliki**. Zato obvezne izbirne vsebine ne smejo biti niti predmeti, niti nadomestilo za pouk, niti s strogim učnim načrtom omejene dejavnosti.³ Obvezne izbirne vsebine v gimnaziji so pred uvedbo sklopa Aktivno državljanstvo obsegale skupaj 300 ur (v 1. letniku 90 ur, v 2. letniku 90 ur, v 3. letniku 90 ur in v 4. letniku 30 ur). Delijo se na:

1. vsebine, obvezne za vse,
2. vsebine, obvezne za tip gimnazije,
3. vsebine po dijakovi prosti izbiri.

Vsebine, obvezne za vse tipe gimnazij, izvede in/ali organizira šola. Šole lahko same določijo obliko in načine izvedbe. Vsebine so obvezne v navedenem obsegu, šola pa lahko po svoji presoji ponudi tudi obširnejše vsebine. Dijak mora do zaključka izobraževanja opraviti vse obvezne vsebine.

Čeprav so obvezne izbirne vsebine določene z dokumentom, v katerem so predstavljene vsebinske in izvedbene smernice, se izvedba od šole do šole razlikuje. Težavo predstavlja tudi dejstvo, da se **izvedba obveznih izbirnih vsebin ne vrednoti kot pedagoška obveznost učitelja oz. delo učitelja ni kakor koli ovrednoteno niti v primeru, ko je izvajalec vsebin**. Poleg tega so ravnatelji večkrat (npr. na srečanju Skupnosti gimnazij januarja 2016 v Olimju in na srečanju Skupnosti strokovnih gimnazij oktobra 2016 v Ljubljani) izpostavili, da bi bilo treba **obvezne izbirne vsebine vsebinsko in izvedbeno posodobiti**, saj ne ustrezajo več aktualnim izobraževalnim potrebam.

Uveljavitev drugih oblik vzgojno-izobraževalnega dela in umestitev OVS *Aktivno državljanstvo* v predmetnike gimnazijskih programov je deloma že posegla na področje obveznih izbirnih vsebin, ki so tako postale del DOVID. Število ur za druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela je enako uram obveznih izbirnih vsebin pred uveljavitvijo sprememb, kar pomeni, da ostaja skupno število ur po predmetniku tudi po uvedbi sklopa Aktivno državljanstvo nespremenjeno.⁴ Aktivnemu državljanstvu se je 35 ur namenilo iz kvote ur obveznih izbirnih vsebin, tako se kljub novemu elementu v predmetniku skupna

³ Stavak je glede na sodobno pojmovanje pouka strokovno sporen. Očitno temelji na predpostavki, da v gimnazijah pouk poteka izključno frontalno. Prav tako je strokovno sporen zapis »strogi učni načrt«; domnevamo, da so pisci na ta način obravnavali zelo preskriptiven, t. i. zaprti učni načrt, morda tudi že z delno operacionaliziranimi cilji, ki šoli in učitelju ne pušča veliko vsebinske in izvedbene avtonomije. Snovanje obveznih izbirnih vsebin je namreč potekalo v času drugačnega pojmovanja in izvajanja učnih načrtov, ki so bili od takrat večkrat posodobljeni in tudi konceptualno spremenjeni (od vsebinskih smo prešli k ciljno zasnovanim učnim načrtom).

⁴ Prvi odstavek 33. člena *Zakona o gimnazijah*, naslovljenega »obremenitev«, obvezne izbirne vsebine navaja ločeno od pouka, kar bi lahko vodilo do napačne interpretacije, da realizacija obveznih izbirnih vsebin ne predstavlja pouka. Vendar je člen, v skladu z naslovom, namenjen izključno omejitvi časovne obremenitve dijakov in ne definiciji organiziranega izobraževalnega dela oz. pouka. V drugem odstavku istega člena je namreč zapisano: »Pouk splošnoizobraževalnih in strokovnoteoretičnih predmetov, vaj in obveznih izbirnih vsebin po predmetniku lahko obsega brez športne vzgoje tedensko največ 30 ur.« Iz tega bi, v kolikor bi zapis izvzeli iz širšega konteksta stroke, lahko razumeli, da tudi vaje (ki so v praksi najpogosteje del predmeta, v nekaterih primerih pa celo samostojen predmet) niso pouk, prav tako ne športna vzgoja (v praksi predmet s poudarjenim vzgojnim delovanjem, definiran z učnim načrtom in umeščen v splošnoizobraževalni del predmetnikov).

obremenitev dijakov (število ur na letni ravni) ni povečala. Te ure smo pridobili deloma iz obveznega dela obveznih izbirnih vsebin (izločila se je vsebina *državljska kultura*), deloma iz izbirnega dela obveznih izbirnih vsebin (izločila se je vsebina *obvladovanje tipkovnice*). Dokument Obvezne izbirne vsebine iz leta 1998 je bil temu ustrezno prilagojen, tako da sta se omenjeni vsebini izločili, ustrezno pa se je prilagodilo (zmanjšalo) tudi skupno število ur obveznih izbirnih vsebin, ki jih mora dijak opraviti (s 300 na 265), in minimalno število ur, ki jih mora opraviti v obveznem delu obveznih izbirnih vsebin (s 110 na 95).

III Potrebe po spremembah obveznih izbirnih vsebin v luči nacionalne Strategije razvoja Slovenije 2030 in ključnega dokumenta OECD o kompetencah za 21. stoletje.

Strategija razvoja Slovenije 2030 kot **prioritetna za nadaljnji razvoj Slovenije in kakovostno življenje državljanov** vključuje naslednja področja:

- zdravo in aktivno življenje,
- znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo,
- dostojno življenje za vse,
- kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete,
- gospodarska stabilnost,
- konkurenčni in družbeno odgovorni podjetniški in raziskovalni sektor,
- vključujoči trg dela in kakovostna delovna mesta,
- nizkoogljično krožno gospodarstvo,
- trajnostno upravljanje naravnih virov,
- zaupanja vreden pravni sistem,
- varna in globalno odgovorna Slovenija,
- učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve.

Prva štiri so neposredno povezana s šolanjem, saj je šola eden ključnih vzvodov, preko katerih jih je mogoče obravnavati in jih neposredno spodbujati pri dijakih. A tudi ostala področja so tesno povezana s tem, kar se (ali se ne) dogaja, poučuje in privzga v šolah: gospodarska stabilnost, konkurenčni in družbeno odgovorni podjetniški in raziskovalni sektor ter vključujoči trg dela in kakovostna delovna mesta – preko spodbujanja in razvijanja ključnih kompetenc 21. stoletja. Prav tako z okoljskim ozaveščanjem in še bolj z ozaveščenim ravnanjem ravno šole pripravljajo mlade na nizkoogljično prihodnost in trajnostno upravljanje naravnih virov, z vzgojo za aktivno državljanstvo pa na razumevanje pomena zaupanja vrednega pravnega sistema, varne in globalno odgovorne Slovenije oz. na prispevke k temu po lastnih zmožnostih.

Vse to so teme, ki jih eksplicitno vključuje **trajnostni razvoj**. Ta že dolgo presega zgolj okoljski vidik in ta prizadevanja postavlja v širši družbeni, psihološki in ekonomski kontekst. Gre za prepoznavanje globalnih družbenih problemov in vzvodov zanje, kar vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj povezuje z aktivnim državljanstvom na eni in skrbjo za zdravje na drugi strani in kar so izzivi, za katere lahko državljanje resno in dolgoročno pripravi le šola s svojim sistematičnim obveznim pristopom in dolgotrajnim učinkovanjem. Pri tem lahko v okviru vzgoje za trajnostni razvoj in aktivno državljanstvo mlade spodbujamo k iskanju rešitev in oblikovanju predlogov ter idej za področja, ki jih Strategija izpostavlja kot naša močna: delež obnovljivih virov energije in delež ekološke kmetijske obdelave, ugodne naravne danosti, obalne in morske vire ter pestro biotsko raznovrstnost, ki pa se zaradi neustrezne rabe naravnih virov (zlasti na področju urbanizacije, kmetijstva in upravljanja voda) slabša.

Pomemben vidik **aktivnega državljanstva**, ki sovпада s prizadevanji za trajnostni razvoj, je tako npr. vzgajanje družbeno kritičnega pogleda na svet ter na lastno vlogo in prispevek v njem. Pomembno je, da sedanje generacije dijakov usvojijo bolj trajnostne poglede in navade, med drugim odgovorno potrošništvo, ki je na križišču trajnostne vzgoje in aktivnega državljanstva.

Za angažirano, kritično in konstruktivno držo niso dovolj niti informacije niti ne »zgolj« skrb za okolje pred lastnim pragom, ampak celovita ozaveščenost za globalne probleme sveta, da se ne pristaja na naivne in poenostavljene nasvete in predloge. Del vzgoje za trajnostni razvoj in aktivno državljanstvo je tako tudi vzgoja za upiranje manipulacijam in medijskim nagovorom, polarizacijam in poenostavitvam, je vzgoja za »intelektualno samoobrambo«.

Pri mladih želimo zato spodbujati kritično mišljenje, znanstveno razmišljanje, razumevanje znanja in njihovih gradnikov ter povezave med znanstvenimi disciplinami. Razvijanje raziskovalnega mišljenja, formuliranja in reševanja problemov, razumevanje dokazov in načinov raziskovanja posamezniku omogoča učinkovito in ustvarjalno delovanje na različnih področjih družbenega življenja, poglobljeno razumevanje stvarnosti in smiselno, argumentirano presojanje ter odločanje.

Z vsem tem so – kot rečeno – na drugi strani povezani posameznik, njegovo duševno in telesno zdravje ter njegova dobrobit. S tem pa smo že pri **skrbi za zdravje in dobrobit**, ki je že dolgo ne pojmujejo več le kot nekaj izoliranih, na posamezni vidik zdravja osredotočenih preventivnih aktivnosti, kot npr. zgolj skrb za zdrave zobe in osnove spolne vzgoje, temveč zajema celoto človekovega delovanja v visoko kompleksnem in rizičnem okolju z velikim poudarkom na čustveni in socialni pismenosti, odnosnih kompetencah ter ozaveščanju za vsestransko dobro počutje (*wellbeing*).

Vsestranska dobrobit izhaja iz spoštovanja dostojanstva vsakega posameznika ter njegovega celostnega razvoja. Šola lahko prispeva k dostojnemu življenju vseh prebivalcev s krepitvijo zavedanja o pomenu medgeneracijskega sodelovanja, solidarnosti, spoštovanja in strpnosti, odpravljanja vseh oblik diskriminacij, osredotočenosti na skupno dobro in dostopa do temeljnih dobrin za vse ne glede na osebne okoliščine, kot so spol, starost, rasa, invalidnost in druge. K kakovosti življenja pomembno prispeva ozaveščanje mladih o pomenu urejenih odnosov, družine, uravnoveženega poklicnega in zasebnega življenja ter aktivnega povezovanja z drugimi prek družbenih akcij, organizacij (klubi, društva idr.) in pristočasnih dejavnosti skozi vse življenje.

Aktivno državljanstvo in skrb za kakovost življenja sta neločljivo povezana s tehnološkim razvojem in digitalizacijo družbe, saj ta povzroča pomembne družbene spremembe – spremembe pri vključevanju posameznika v družbo, spremembe v medosebni komunikaciji, spremembe na trgu dela, kar se je še posebej izkazalo v obdobju pandemije kovida-19. Šola je pomemben dejavnik pri usposabljanju posameznika za življenje v virtualnem svetu in delovanje **v digitaliziranih okoljih**, ki zajemajo različne sfere, od poklicnih do izobraževalnih, zdravstvenih, upravnih in drugih. Sodobna družba zahteva informacijsko in medijsko pismenost, hkrati pa odgovorno in etično rabo digitalne tehnologije ter umetne inteligence. Ustvarjanje novih, trajnostno naravnanih ter visokoproduktivnih delovnih mest temelji na vseživljenjskem učenju, raziskovanju, sodelovanju ter ustvarjalnosti in inovativnosti, kar so ključne kompetence, ki jih gimnazija pri dijakih lahko razvija s poukom posameznih predmetov ter sistematično obravnava tudi pri drugih oblikah vzgojno-izobraževalnega dela, ki so naravnane interdisciplinarno.

K razvoju ustvarjalnosti in inovativnosti pomembno prispevata tudi kultura in umetnost. Kultura je temelj narodove in posameznikove identitete. **Kultura posameznika določa in oblikuje** skozi kulturnozgodovinsko utemeljene vrednote, prepričanja, tradicije in znanja ter ga hkrati razlikuje od drugih. S tem mu ponuja potencial za ustvarjalno, raziskovalno in tudi gospodarsko udejstvovanje. Kulturno in umetniško podoživljanje in izražanje pri posamezniku razvija empatijo, strpnost, sprejemanje

in razumevanje drugega, drugačnega, s čimer mlade opremljamo za medkulturno sodelovanje ter razumevanje kulturne raznolikosti.

Med pogoje za uspešno »krmarjenje« skozi življenje spadajo znanja in veščine z vseh izpostavljenih področij, saj pomembno prispevajo k opolnomočenju, samostojnosti, neodvisnosti in podjetnosti posameznika, zato jih lahko razumemo kot ključne za glavni cilj Strategije, tj., da »Slovenija postane država kakovostnega življenja za vse«. Klasični šolski predmeti mladih na teh področjih ne informirajo dovolj eksplicitno, jih ne opolnomočijo, kaj šele aktivirajo. Vendar se je treba v šoli o tem pogovarjati, pri posameznih predmetih analizirati stanje in interdisciplinarno ter v okviru DOVID iskati načine delovanja v tej smeri.

Zato predlagamo, da se v gimnazijske programe kot samostojni obvezni vsebinski sklopi (OVS) v kategorijo druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela umestijo vsebine, s katerimi šola lahko neposredno prispeva k strateškim usmeritvam države za doseganje kakovostnega življenja: k vključujoči, zdravi, varni in odgovorni družbi, vseživljenjskemu učenju, ohranjanju zdravega naravnega okolja, sprejemanju in spoštovanju kulturne identitete, visoki stopnji sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja in ne nazadnje tudi gospodarski učinkovitosti. Vsebinski sklopi, ki zajemajo te cilje, so **Aktivno državljanstvo, Zdravje in dobrobit, Trajnostni razvoj, Digitalne kompetence ter Kultura in umetnost.**

IV Predlog izhodišč za prenovo drugih oblik vzgojno-izobraževalnega dela v predmetnikih gimnazijskih izobraževalnih programov

1 Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela (DOVID) ohranjajo nekatere konceptualne rešitve, uveljavljene z obveznimi izbirnimi vsebinami (OIV).

1.1 Ohranjajo se ključne izvedbene značilnosti OIV:

- OVS in OIV se ne izvajajo kot klasičen predmetno zasnovan pouk,
- šola je pri izbiri oblik oz. načinov izvedbe avtonomna,
- v določenem delu OIV so vsebine za dijaka izbirne.

2 Del vsebin, **obvezen za šolo in dijake**, se nameni področjem, ki **podpirajo ključne kompetence za 21. stoletje** in se v okviru klasičnega predmetno zasnovanega pouka pogosto razvijajo v manjši meri:

2.1 ime: **obvezni vsebinski sklopi (OVS)**;

2.2 določa jih **učni načrt** (po zgledu sklopa Aktivno državljanstvo, ki je že opredeljen kot obvezni vsebinski sklop);

2.3 **lahko jih izvajajo učitelji oz. strokovni delavci** (v nadaljevanju učitelji); pogoj za kvalitetno izvajanje določenega OVS je tudi dodatno izobraževanje za izvajanje posameznega OVS, ki ga organizira ZRSŠ enkrat letno; OVS se lahko izvaja interdisciplinarno, v strnjenih oblikah; plačilo učiteljev se uredi po zgledu sklopa Aktivno državljanstvo;

2.4 **ocenjujejo se z opisno oceno**; OVS dijak ne more opraviti s prisotnostjo, izkazati mora doseganje standardov znanja.

Vsebine teh področij so za sodobno splošno izobrazbo nujne. Po pomembnosti ni mogoče izpostaviti nobenega sklopa, zato predlagamo, da **se v program umestijo z enakim obsegom ur, tj. 35. Šola obvezno izvede OVS Aktivno državljanstvo, od preostalih štirih OVS pa izbere še dva**, tako da skupno izvede tri obvezne vsebinske sklope.

Po zgledu sklopa Aktivno državljanstvo:

- **OVS določa učni načrt**, ki je pripravljen z upoštevanjem izvedbenih posebnosti;
- **za vsak OVS nastane priročnik za izvajalce** in se pripravi program usposabljanja učiteljev s poudarkom na ustrezni izvedbi vsebin učnega načrta in spremljanju napredka ter vrednotenju znanja dijakov.

OVS se glede na tip gimnazije ne razlikujejo. Izvajajo se v 1., 2. in 3. letniku. Aktivno državljanstvo se izvaja v 3. letniku, ostali OVS, ki jih izbere šola, pa vsak v enem od letnikov. V primeru, da šola v posameznem letniku oblikuje več skupin dijakov, lahko te skupine obiskujejo različne OVS, tako da dijaki posamezne skupine opravijo izbrani OVS v celoti. (Priloga: Predlagana struktura predmetnika)

3 V predmetnike gimnazijskih programov se v kategorijo **DOVID umestijo** posamezni OVS in OIV kot celota. **Na izvedbeni ravni pa se OIV in OVS lahko povezujejo**, npr. v okviru strokovne ekskurzije v Ljubljano se realizirajo cilji OVS Aktivno državljanstvo (obisk Evropske hiše in strukturiran pogovor z evroposlanecem) in OIV Kulturno-umetniške vsebine (obisk operne predstave, ogled Plečnikove Ljubljane idr.) ali izvedba športnih aktivnosti na večdnevem taboru (OIV), v popoldanskem času pa vsebine, povezane z zdravjem, iz OVS Zdravje in dobrobit.

Ob tem je treba zagotoviti, da:

- OVS zasledujejo cilje učnega načrta, medtem ko OIV šola ponudi in izvede avtonomno, v skladu s prenovljenimi smernicami za izvedbo OIV.
- **OVS izvaja učitelj**, njegovo delo je ovrednoteno kot poučevanje, saj realizira učni načrt, spremlja delo in napredek dijakov. Pri OVS se od dijakov zahteva priprava, izvedba in evalvacija določene aktivnosti; dokaze o napredku (doseganju standardov znanja) zbirajo v listovniku. Učitelj lahko predvidi tudi vključevanje zunanjih strokovnjakov v učni proces.
- **Pri izvedbi OIV je učitelj predvsem organizator in/ali spremljevalec**; dijak vsebine opravi s prisotnostjo oz. vključenostjo v dogodek, doprinos k znanju in napredku dijaka se posebej ne preverja (oz. se po presoji posameznega učitelja lahko preverja znotraj predmetov, npr. ogled gledališke predstave pri slovenščini).

V OVS sodijo izključno dejavnosti, (finančno) dostopne vsem dijakom. Tudi v okviru izvedbe OVS v kombinaciji z OIV šola načrtuje dijakom dostopne dejavnosti (natančno je treba določiti pogoje/zahteve glede financiranja: kaj je za dijake plačljivo, iz katerih virov se krijejo določeni stroški učiteljev, drugi stroški šole ipd.). Nadstandardne dejavnosti (npr. dražje ekskurzije v tujino, mednarodne izmenjave v okviru projektov, ki se jih lahko udeležijo le manjše skupine dijakov) se lahko uvrstijo le v izbirni del OIV.

4 Obvezne izbirne vsebine ohranjajo OBVEZNI in IZBIRNI DEL in ureditev v obliki izvedbenih smernic:

- 4.1 **obstoječe smernice** se smiselno prenovijo s poudarkom na izvedbenem vidiku;
- 4.2 **prilagoditve glede na tip gimnazije se formalno odpravijo oz. prepustijo avtonomiji šole** (niso več določene z dokumentom, temveč jih zahtevam določenega programa na izvedbeni ravni prilagodi šola, ki izvaja program);
- 4.3 **obvezni del OIV predstavlja vsebine, ki jih šola mora ponuditi in izvesti, dijaki pa morajo opraviti;**
- 4.4 **izbirni del OIV je v avtonomiji šole**; šola ponuja vsaj šest različnih OIV za prosto izbiro dijakov, v strokovni gimnaziji lahko tudi v podporo usmerjenosti gimnazijskega programa; dijaki morajo opraviti OIV po lastni presoji v predvidenem obsegu ur (lahko opravijo več ur dejavnosti, a jih kot OIV uveljavljajo v predvidenem obsegu ur);
- 4.5 **šola lahko v izbirnem delu OIV priznava kot opravljene vsebine, ki jih dijaki realizirajo izven šole** v pripadajočem obsegu ur ali manjšem deležu, če šola to predvidi v letnem delovnem načrtu. Šola pri tem definira, na kakšen način dijak izkaže, katere vsebine je opravil, pri katerem izvajalcu in v kakšnem obsegu (npr. zahteva se sodelovanje izvajalca s šolo, predhodni dogovor s šolo, potrdilo z obsegom opravljenih ur, programom in nalogami, ki jih je dijak opravil, oz. dijakovim poročilom o opravljenih nalogah).

5 Razdelitev drugih oblik vzgojno-izobraževalnega dela v skupnem obsegu 300 ur na ravni programa:

- skupni obseg ur, namenjen **OVS: 105** (3 OVS po 35 ur);
- skupni obseg ur, namenjen **OIV: 195**;
- razdelitev ur OIV:
 - **obvezni del OIV: 135 ur** (42 ur šport, 63 ur kultura/umetnost,⁵ 30 ur interdisciplinarno zasnovani projektni dnevi, ekskurzije, tabori idr. po presoji šole, ki lahko vključujejo tudi dodatne vsebine s področja kulture);
 - **izbirni del OIV: 60 ur.**

Struktura obveznih vsebinskih sklopov (OVS)

Obvezni vsebinski sklopi temeljijo na načelih vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR) in so zasnovani tako, da čim bolj celostno pristopijo k povezovanju vseh vidikov trajnostnega razvoja: okoljskega, gospodarskega in družbenega. Težijo k razvoju ključnih kompetenc za 21. stoletje.

Šola izvede tri OVS, vsakega v obsegu 35 ur. Izmed petih OVS šola obvezno izvaja OVS Aktivno državljanstvo, izmed preostalih štirih pa avtonomno izbere še dva OVS, glede na potrebe, ki jih prepozna v lokalnem okolju oz. glede na specifične izvajanih izobraževalnih programov.

Vsebine OVS se lahko spreminjajo in fleksibilno prilagajajo spremembam v družbi, zato se predvideva redno spremljanje in posodabljanje OVS. Predvideva se priprava morebitnih novih OVS, vključno z novimi učnimi načrti, ki bi lahko nadomestili že obstoječe OVS.

Učni načrti predlaganih OVS se bodo zgledovali po učnem načrtu za OVS Aktivno državljanstvo. Zasnovani bodo interdisciplinarno, cilj bo razvijanje kompetenc na posameznih področjih skupnih ciljev iz dokumenta *Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj*. Izhajali bodo iz dijaka, njegovih interesov in predznanj, poudarili bodo aktivno preizkušanje in učenje ter uporabo sodobnih didaktičnih pristopov.

1. **Aktivno državljanstvo** (učni načrt že potrjen) vsebinsko vključuje področja dosedanjih obveznih izbirnih vsebin državljanska kultura in deloma vzgoja za mir, družino in nenasilje. Izvajanje je obvezno.
2. **Zdravje in dobrobit**. Izvajanje je izbirno. Učni načrt temelji na razvijanju kompetenc s poudarkom na samoregulaciji čustev in vedenja, učinkovitosti, obvladovanju življenjskih sprememb, negovanju odpornosti in optimizma, krepitvi zdrave samopodobe, vzgoji za telesno in duševno zdravje ter krepitvi zdravega in trajnostnega življenjskega stila, razvijanju socialnih veščin, poudarja pa tudi aktualne teme, kot so spolna identiteta, spolno nasilje in druge.

⁵ Od tega je 36 ur v skladu z določbami programov namenjenih glasbi in likovni umetnosti.

3. **Trajnostni razvoj.** Izvajanje je izbirno. Učni načrt temelji na razvijanju kompetenc s poudarkom na vrednotenju trajnostnosti, promoviranju narave, sistemskem mišljenju, pismenosti za prihodnost, prilagodljivosti, politični angažiranosti ter kolektivnemu in individualnemu ukrepanju. Zajema vsebine opredeljene s cilji trajnostnega razvoja Agende 2030, s poudarkom na učenju za okoljsko trajnostnost.
4. **Digitalne kompetence.** Izvajanje je izbirno. Učni načrt temelji na razvijanju kompetenc s poudarkom na informacijski in medijski pismenosti, digitalnih virih, komuniciranju in sodelovanju, odgovorni in varni rabi digitalnih tehnologij, digitalnem reševanju problemov, ustvarjalnem in inovativnem mišljenju. Zajema vsebine, kot so digitalni poklici, digitalna identiteta, nekatere vsebine knjižnično-informacijskih znanj in učenje v virtualnem svetu ter svetu umetne inteligence.
5. **Kultura in umetnost.** Izvajanje je izbirno. Učni načrt temelji na razvijanju sposobnosti zaznavanja, doživljanja, analize in kritike kulturnih vsebin in procesov; sposobnosti kulturnega izražanja v različnih umetniških oblikah; odprtega odnosa in motivacije za kulturno izražanje ter spoštovanje kulturnega izraza in pogledov drugih. Vključuje področja umetnosti (vizualna umetnost, glasba, ples, literatura, drama), uporabne umetnosti (dekoracija, arhitektura, moda), kulturne dediščine in etnologije, subkultur ter različnosti in raznovrstnosti kulturnih izrazov.

Struktura obveznih izbirnih vsebin (OIV)

1 Obvezni del OIV

1.1 Obvezni del OIV sestavljajo **vsebine, ki omogočajo nadgradnjo in obogatitev pouka.**

1.2 Šola jih mora izvesti, dijaki pa opraviti v obsegu ur, kot ga določa predmetnik izobraževalnega programa.

1.3 Vsebine se morajo izvajati tako, da so **enakomerno razporejene po letnikih in organizirane za vse dijake** (cele oddelke, ne le za manjše/izbrane skupine dijakov).

1.4 Struktura:

1.4.1 športni dnevi (v skupnem obsegu 42 ur),

1.4.2 kulturno-umetniške vsebine (v skupnem obsegu 63 ur) v različnih smereh gimnazije v povezavi z usmeritvijo programa,

1.4.3 interdisciplinarno (vključujejo vsaj tri predmetna področja) **zasnovani projektni dnevi, ekskurzije, izmenjave dijakov, tabori ali šole v naravi** (v skupnem obsegu 30 ur)⁶ – v različnih smereh gimnazije v povezavi z usmeritvijo programa.

2 Izbirni del

2.1 Vsebine za prosto izbiro dijakov v organizaciji šole:

2.1.1 krožki in druge obšolske dejavnosti (prostovoljno socialno delo, verstva in etika, debatni klub, logika, pevski zbor, orkester, športne aktivnosti, kulturne in umetniške dejavnosti oz. organizirani obiski prireditev idr.),

2.1.2 priprave na tekmovanja v znanju in spretnostih ter športna tekmovanja,

2.1.3 ekskurzije, šole v naravi, športni tabori, raziskovalni tabori, projektni dnevi ipd. s prostovoljno udeležbo,⁷

2.1.4 avtentične naloge v povezavi z interdisciplinarnim tematskim sklopom.

2.2 Šola lahko prizna te vsebine s priznavanjem dejavnosti, ki jih je dijak opravil izven šole, če to določi v letnem delovnem načrtu.

⁶ Ekskurzije, tabori ipd. zahtevajo sočasno rešitev pravnih in finančnih vprašanj.

⁷ Tudi t. i. nadstandardna ponudba, ponudba za manjše skupine dijakov ipd.

V PRILOGA: Predlagana struktura predmetnika gimnazijskega programa

Na tem mestu je ureditev elementa predmetnika III – Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela, ki bi se na enak način uredila v predmetnikih vseh gimnazijskih programov, prikazana na primeru predmetnika splošne gimnazije (novosti so vpisane z rdečo barvo).

PREDMETI	1. letnik, št. ur na leto	2. letnik, št. ur na leto	3. letnik, št. ur na leto	4. letnik, št. ur na leto	Skupno št. ur v programu	Maturitetni standard
I – Obvezni predmeti						
Slovenščina	140	140	140	140	560	560
Matematika	140	140	140	140	560	560
Prvi tuji jezik	105	105	105	105	420	420
Drugi tuji jezik	105	105	105	105	420	420
Zgodovina	70	70	70	70	280	280
Športna vzgoja	105	105	105	105	420	
Glasba	52				52 + 18*	
Likovna umetnost	52				52 + 18*	
Geografija	70	70	70		210	315
Biologija	70	70	70		210	315
Kemija	70	70	70		210	315
Fizika	70	70	70		210	315
Psihologija			70		70	280
Sociologija		70			70	280
Filozofija				70	70	280
Informatika	70				70	280
II – Izbirni predmeti		35–105	35–175	280–420	490–630	
III – Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela	90	90	90	30	300	
Obvezni vsebinski sklopi	0–70**	0–70**	35–70**		105	
Aktivno državljanstvo			35		35	
Zdravje in dobrobit**					35	
Trajnostni razvoj**					35	
Digitalne kompetence**	35**	35–70**	0–35**		35	
Kultura in umetnost**					35	
Obvezne izbirne vsebine	55*	20–55	20	30	195	
Skupaj (I + II + III)	1209	1140–1210	1140–1210	1045–1185	4674–4814	
Število tednov pouka	35	35	35	35	140	
Število tednov drugih oblik vzgojno-izobraževalnega dela	3	3	3	1	10	
Skupno število tednov izobraževanja	38	38	38	36	150	

*Od tega 18 ur GLA in 18 ur LIK.

** Šola poleg aktivnega državljanstva za izvedbo izbire še dva od ponujenih OVS; priporočeno je, da šola izvede po en OVS v prvem in drugem letniku; aktivno državljanstvo se izvaja v 3. letniku.

Predlagamo tudi **dopolnitev pojasnil k predmetniku**, s katerimi bi se dopolnila pojasnila k predmetnikom **vseh gimnazijskih programov**:

- **Obvezni vsebinski sklopi (OVS)** se izvajajo v 1., 2. in 3. letniku. Priporočeno je, da šola izvede po en OVS v prvem in drugem letniku; aktivno državljanstvo se izvaja v 3. letniku. Temu se smiselno prilagaja število ur **obveznih izbirnih vsebin (OIV)**, tako da je seštevek ur OVS in OIV na letni ravni 90.
- OVS se izvajajo na podlagi učnih načrtov, OIV pa na podlagi smernic. Na izvedbeni ravni se OIV in OVS lahko povezujejo (v obliki strokovne ekskurzije, terenskega dela ipd.).